

О. В. Савченко

Машинно-тракторні станції

МАШИННО-ТРАКТОРНІ СТАНЦІЇ (МТС) – підприємства, в яких було зосереджено сільськогосподарську техніку для проведення механізаторських робіт у колгоспах та радгоспах. Ідея створення МТС належала укр. агроному О. Маркевичу, який розробив засади про спіл. користування машинами в с. госп-ві і створив 1928 першу в СРСР МТС у радгоспі ім. Т. Шевченка Березів. р-ну (нині Одес. обл.) на базі трактор. колони, організов. 1927 у складі 10-ти тракторів для вироб. обслуговування навколиш. переселен. госп-в. З його ініціативи Укр. об'єдн. рад. госп-в надало МТС 120 тракторів, с.-г. реманент та забезпечило відповідним адм. і тех. персоналом. 16 квітня 1929 її виокремили в самост. держ. с.-г. підприємство. Від червня 1929 МТС створювали у всіх республіках. Керував цією справою Всесоюз. центр МТС («Трактороцентр»). Від квітня 1930 в Україні діяло його відділення («Укртрактороцентр» був реорганізов. у галуз. трактороцентри). МТС створювали передусім в осн. зерн. р-нах країни. Так, із 102-х перших станцій, організов. 1929, 34 МТС діяли в Україні, 24 – на Серед. і Нижній Волзі, 19 – на Пн. Кавказі, 9 – на Уралі й у Казахстані, по 8 – у Сибіру і Центр.-чорнозем. обл. Значну допомогу в організації МТС надали пром. підприємства Харкова, Москви, Ленінграда й ін. міст, що забезпечили станції кваліфіков. механіками та керів. кадрами. До 1940 мережа МТС в Україні зросла до 1227 од. (у порівнянні, 1932 – 592) і обслуговувала майже всі колгоспи й радгоспи. Тут було зосереджено до 85 % комбайно-трактор. парку, працювало понад 280,8 тис. механізаторів різного профілю. Наприкінці 1957 в Україні діяло 1367 МТС (у СРСР – 7903), що мали 118 тис. тракторів, 51,6 тис. комбайнів та 14,4 тис. вантаж. автомобілів і обслуговували 14,7 тис. колгоспів, виконуючи в них понад 85 % усіх польових робіт. На 610 тис. осіб, задіяних у МТС, 48 тис. склав адм. апарат, 32,2 тис. – політінструктори, решта – техніки, трактористи й комбайнери. Силами МТС в Україні механізовано: оранку – на 99 %, сівбу зернових – на 98 %, збирання зерн. комбайнами – на 79 %, збирання цукр. буряків комбайнами – на 62 %. Осн. вироб. одиницею МТС була тракторна бригада з постій. складом механізаторів. За кожною бригадою закріплювали постійну земел. ділянку. Роботу в колгоспах МТС виконували на підставі взаєм. договорів, типових для усього СРСР; її оплачували збіжжям (пізніше й грішми); норми оплати досягали до 22 % зібраної продукції й давали державі знач. прибуток. МТС уможливили колективізацію та механізацію с. господарства, а також завдяки їм було подолано супротив укр. селянства. Цю функцію вони виконували до кін.

1934 насамперед під керівництвом політвідділів, що мали забезпечити здачу хліба державі та добирати кадри для МТС. Ці підприємства мали значення і для воєн. цілей, бо їхній машин. парк і палне від поч. 2-ї світової війни передано армії. У зв'язку з розвитком с. господарства у більшості колгоспів значно зріс рівень тех. оснащення та забезпечення необхід. с.-г. технікою, з'явилися кадри кваліфіков. аграр. спеціалістів та механізаторів, зросла дохідність колгосп. виробництва. За таких умов МТС не могли далі ефективно працювати, виникла невідповідність між потребами колгоспів у механізації і формою їхнього вироб.-тех. обслуговування через МТС. Спільн. виконання одного вироб. циклу двома підприємствами, наявність на одній землі двох господарів – колгоспу й МТС – породжувало особисту безвідповідальність у її використанні, створювало неефективне функціонування техніки й кадрів. Паралельно існуючий подвійн. апарат упр. зумовлював великі накладні витрати, збільшував собівартість с.-г. продукції. Обслуговування колгоспів через МТС гальмувало зростання продуктивності праці, рентабельності колгосп. виробництва. Зважаючи на це, 1958 МТС реорганізовано в ремонтно-тех. станції, увесь їхній машинно-трактор. парк продано колгоспам. Функції з продажу с.-г. техніки, запчастин, мінер. добрив та ін. матер.-тех. засобів, організації ремонту й використання с.-г. машин в аграр. підприємствах покладено на об'єдн. «Сільгосптехніка» зі своїми відділ. на місцях.

Рекомендована література

1. Радченко А. Я. МТС – індустріальна матеріально-технічна база колгоспного ладу. К., 1954;
2. Індиченко П. Д. Договірні відносини МТС з колгоспами. К., 1957;
3. Мещанов В. П. О дальнейшем развитии колхозного строя и реорганизации машинно-тракторных станций. Москва, 1958.

Бібліографічний опис:

Машинно-тракторні станції / О. В. Савченко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-67257>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).